

Жамбыл Жабаев

Өтеген батыр

Жамбыл Жабаев

Өтеген батыр

«Public Domain»

Жабаев Ж.

Өтеген батыр / Ж. Жабаев — «Public Domain»,

Содержание

ӨТЕГЕН БАТЫР	5
Конец ознакомительного фрагмента.	12

ЖАМБЫЛ ЖАБАЕВ ӨТЕГЕН БАТЫР

ӨТЕГЕН БАТЫР

ЖАМБЫЛ ЖАБАЕВ

(1846–1945)

Ақ көбікке оранып,
Толқыны тоқсан бұралып,
Арықтай аққан арналы,
Жамбыл бір жыр жырласын.
Жұрт хикая тындасын,
Өтеген батыр туралы.

Хикая емес бұл өзі,
Өз жанымнан шығарған,
Есімде жоқ осы жыр –
Қайдан, қалай алынған.
Мұны, ызындап даладан, –
Жырлаған, ескен жел маған.

Бұл жырды мен естігем –
Тағы құлжа үнінен.
Бұл жырды мен естігем –
Бұлбұлдың тәтті күйінен.
Бұл жырды мен естігем –
Ер Өтеген туралы,
Саңқылдап шыңның қыраны,
Аңыз еткен күнінен.
Бұл жырды мен естігем –
Тулаған толқын дөңінен.
Бұл жырды мен естігем –
Шебінен, дала гүлінен.
Бұл жырды мен естігем –
Жұлдыздың аққан көгінен.
Бұл жырды мен естігем –
Өрінен өскен желінен.
Бұл жырды мен естігем –
Сай-саланың шегінсн.
Бұл жырды мен естігем –
Безіп жүріп ауылдан.

Бұл жырды мен естігем –
Жыршыдан, ақын, қауымнан.

Жылды айналып, жыл озып,
Өтеген өліп, қол үзіп,
Сапар шекті келместей.
Алайдағы тарихтың,
Аузында халықтың –
Аңыз қалды өлместей.
Сол туралы, мінекей,
Домбыраны сөйлетем.
Өтегенді мадақтап,
Жырға қосып тербетем.

Халық айтқанын қостаймын,
Артық сөзді қоспаймын,
Жырымды желше гулетем.
«Халық айтса, қалып айтпайд»
Мен де сонан асырман.

Шынайы берген тұлға еді,
Келе жатқан ғасырдан.
Жаздың жылы түні еді,
Өтегеннің тууы,
Жетісу ед мәулеті.
Сырымбет ед әулеті,
Дулат еді руы.
Түннің желі бесік боп,
Тербеткен бөбек уызды,
Қасара біткен мандайдан,
Жан еді қос мүйізді.
Бала жастан әлпештеп,
Баққан оны гiл кісі ед.
Қасара біткен қос мүйіз,
Батырлықтың белгісі ед.

Жеңілмес жалын боп өскен,
Ақылға, күшке, болжауға,
Тартқан сымдай тал бойы,
Ұқсаған тағы құлжаға,
Өсті батыр тұлғалы,
Жолбарыстай қарулы,
Қырандайын қырағы,
Арыстандай айбарлы.

Жүз кісінің ішінде,
Ол бір жүрген дүлегей,
Бір өзі батпан бірегей.
Аң аулауда, бәйгіде.

Атағы шыққан әйгіге.
Жан еді бір думанда
Жабықпаған жалғанда.

Мейрімді ана иетін,
Бөбегін сүйіп, өрімін.
Сондай-ақ о да сүйетін,
Көшпелі қазақ өмірін.
Жетісу қазақ қонысы ед,
Мамығы майда оралған,
Күндер болған бір кезде
Сол жер қанға боялған.

Бір кездерде алакөз –
Болған сол жер аймағы.
Ұрыс, қағыс болған кез.
Қырғыз, қазақ, қалмағы.

Найза ұшталып тұлпарлар,
Жортып, жебе жарқылдар.
Күндер болған өлікке,
Қара қарға қарқылдар.

Он сегізінші ғасырда,
Далада, қырдың басында,
Ақ жағалы, жез топшы,
Патша жорық ашуда.
Дүре соғып дүрілдеп
Бүлдірген елді біріндеп,
Атуға да асуға.

Көшпелі елді қырғандай,
Бұзып, қырып, өртеді.
Ол күн қара борандай
Болып кетті ертегі.

Еміренген дала күңіреніп,
Жайлауларда, тауларда –
Жетісу бойы тебіреніп,
Қуырылған патша, хандарға.
Өтеген сонда ойқастай,
Талабынан таймастай,
Ызаланып, ершігіп,
Тұлыбы тола тершігіп,
Бұл өрт оған болмады,
Халықпен бірге жанбастай.

Күшінен бірақ танбады,
Суарылған алмастай.

Жұрт білмегенді ол білді,
Боларын сезді әлемет.
Патша тігіп ордасын,
Халықтың бұзып қордасын,
Қан төгерін керемет,
Жұрттан бұрын ол сезді.
Қайғыға халық түсерін,
Патша алдында бас иіп,
Хандардың ант ішерін.

Өтеген сезді хандардың,
Арам, пасық ниеттерін,
Халықты сатып, патшаның,
Киерін шенін, шекпенін.
Ер Өтеген олардан,
Қорықпады – шынықты.
Ұзақ сапар шегуге,
Дайындады жорықты.

Жинап болып нөкерін,
Жарқылдады ол қырандай.
Батыр барлық халықпен
Ақылдасты, ұрандай:
«Арыным – батыр арыны,
Дабылым – халық дабылы»,
Ақ жағалы патшаның,
Жақындап тұр жорығы.

Жетісуға жендеттін,
Түскелі тұр құрығы.
Жетсе жендет нөкері,
Халықтың сөзсіз құруы.
Айдан анық қан қылып,
Ұл, қызды тұтқын қылуы.
Малды айдап, жерді алып,
Таялды қуып шығуы.
Олар келіп халықты,
Көк өспейтін жерге айдайд,
Көрместей ғып жарықты,
Күн түспейтін жерге айдайд,
Күнге қақтап, көктемде,
Су түспейтін жерге айдайд,
Аспанда ыстық күн шыжып,
Жел еспейтін жерге айдайд,
Сағым ойнап, құм қайнап,
Үйлеспейтін жерге айдайд,
Сондай жерге шыжыған
Кім барғысы келеді.
Барған адам ол жерге,

Жапан түзде өледі.
Жерді, суды патша алад –
Жүрегім соны біледі.

Ауылды апат күтіп тұр,
Нар тәуекел жетіп тұр.
Алға қарап аңқылдақ –
Күтудің не керегі?
Кім белсенед, кәнекей,
Күшін жинап жорықта?
Үйірінен айдатып,
Тұлпар атын байлатып,
Қайсың әзір шығуға,

Өтегенмен жорыққа?
Өтегеннің талабы,
Майданнан күтпейд бағаны.
Келген кезде кезегі,
Дүние жүзін кезеді.
Қара қазан, сар бала,
Қамы үшін қамдана
Қонысқа жер іздейді:
«Мен табамын – табамын,
Бұлақ аққан жерлерді,
Көгі көктеп, гүл жарып
Құрақ атқан жерлерді.

Төрт түлікке ыңғайлы,
Толқын көлі, тоғайлы,
Көгінен нәубет, жерден нұр,
Құлап жатқан жерлерді
Жұт болғызбай, құт қонған,
Қой үстіне боз торғай,
Жұмыртқалап, бақ қонған,
Сүйікті қазақ халқына,
Ұнап жатқан жерлерді».

Өтеген қарап жатпады,
Пайдасыз сөз айтпады.
Ұрандап елді шақырды,
Батыр кіріп қақпады.
Елу жігіт бсл байлап,
Мақұлдасып, ыңғайлап
Ақылға айтқан тоқтады.

Ұрыс, керіс тоқталып,
Насырға – айғай шаппады.
Қай үйден кім шығады,
Санап жұртты саптады.

Өтеген бастап бұл ісін,
Жорыққа оны-мұнысын,
Екі жылға жеткендей –
Етіп бал, шай, күрішін,
Бөліп үйір жылқысын,
Жібек жал тұлпар бұлдысын,
Қыздың сұлу, құндысын,
Жігіттің балуан, ірісін,
Таңдап ап жер төлежіп
Өткір көзбен жер сүзіп,
Тұлпарының тұяғы
Саз балшықтай тасты езіп,
Жөнелді батыр жорыққа,
Нөкерімен түзеп жүрісін!

Жортқан жолдың шаңдағы,
Ақ бұлттайын алысқа,
Бұрқырап атып жол тартты,
Қытай жақ, күн шығысқа.
Жүрді олар жорықта
Жол тартқандай Меккеге,
Таудан, құздан, өзеннен
Кездесті талай өтуге.
Жүре-жүре өздері
Алтын күннің аясы,
Көрінді түскен қарасы,
Жақындады Пекинге.

Ол жердің миуа, жемісі –
Күнге күйіп қабысқан.
Даласында жүр кісі –
Бүгіліп жерге жабысқан.
Ұлтарактай өлкесі,
Адамы көп, жері тар,
Өтегеннің көзіне,
Көрінді ол жер – қыспақ жар.

Өліп-өшіп ондағы ел –
Күріш еккен алқына.
Қытайда қоныс болмады,
Қоныстар қазақ халқына.
Жігіттер шаңға шалдығып,
Азап тартты, түн қатты,
Ол жерден қоныс таба алмай,
Ізінше кері жол тартты.
Сайлы, құзды тауларды,
Жұлдызды түнді таптады,
Өтегеннің нөкері,
Сонда да қажып қайтпады.

Ереуіл ерлер ерісіп,
Жетті жортып Еділге,
Өртеніп күн батқан кез,
Қан толқынды Еділде.
Көңілсіз Еділ бойлары,
Ерлерді хұп алмады,
Тұнжыраңқы аймағы,
Жабырқаңқы жан-жағы
Ол кез Ресей патшасы,
Еділге бұғау салғаны,
Сезілді езіп зарлатқан,
Салғаны елге найзаны.

Осыдан бастап патшаның,
Тігілді орда, іргесі,
Көшпелі қазақ еліне,
Ол орда болды түрмесі.
Арандайын ашылды,
Қорқау патша құлқыны,
Қызды күң ғып зарлатып,
Айдап алды жылқыны.
Онан да әрі алғалап,
Өтеген батыр айқайлап,
Түсті сыпыра жортуға,
Дабыл ұрып жарқылдап
Тағы тау, құз жол тосып,
Алдында жел аңғылдап,
Үйсіз-күйсіз Өтеген,
Жиһан кезіп ертеден,
Кешке дейін салпылдап.
Суыққа тоңып қысты күн,
Қобызындай Қорқыттың
Безілдейді қалтылдап.

Таң атып, күн батқанша,
Жұлдыз сөніп жатқанша,
Жел аударған қаңбақтай,
Жортуылда жортақтай
Аттың басын тартпады.
Су суалып, шеп қуарып,
Күн жер көнін қақтады.
Сол жердің барып шөліне,
Өтеген қазақ еліне,

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.